

Ткачук Г. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту
Одеської національної академії харчових технологій*

Tkachuk Haluna

*Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing
Odessa National Academy of Food Technologies*

МОДЕЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ СТАНДАРТНИХ ЗАХОДІВ ЗАХИСТУ ВІД ЗАГРОЗ ПРІОРИТЕТНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА: НАУКОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. У дослідженні розглядається питання наукового підходу до моделювання механізму створення стандартних заходів безпеки від загроз пріоритетних трансформацій для підприємств харчової промисловості. Представлено модель механізму конструювання стандартних заходів безпеки від загроз пріоритетних трансформацій у системі економічної безпеки підприємства з огляду на спроможність цієї системи передбачити та достовірно оцінити негативний вплив вірогідних загроз. Наведено характеристику галузевих (зовнішніх) та підприємницьких (внутрішніх) чинників пріоритетних трансформацій для підприємств харчової промисловості. Побудовано матрицю SWOT-аналізу процесів пріоритетних трансформаційних перетворень підприємства харчової промисловості. Означено основні групи заходів захисту від загроз пріоритетних трансформацій. Схематично представлено алгоритм прийняття управлінських рішень щодо застосування заходів захисту від загроз пріоритетних трансформаційних перетворень. За результатами роботи зроблено відповідні висновки та означено напрями подальших наукових досліджень.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, пріоритетні трансформаційні перетворення, економічна безпека трансформаційних перетворень, чинники пріоритетних трансформацій, моделювання механізму, заходи захисту.

Вступ та постановка проблеми. Сучасне підприємство харчової промисловості здійснює свої бізнес-процеси в умовах постійних трансформаційних перетворень внутрішнього та зовнішнього середовища. Відповідно, система економічної безпеки підприємства повинна адаптуватися до нових умов функціонування та мати арсенал дієвих заходів захисту від ризиків та загроз (заходів безпеки). Для ефективного застосування заходів захисту від економічних загроз у складі системи забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно створити відповідні дієві механізми, опанувати новітні технології захисту та підібрати необхідний інструментарій. Необхідність використання наукового підходу до забезпечення системи економічної безпеки підприємства у галузі виробництва продуктів харчування та недостатній рівень висвітлення даної проблематики у науковій літературі роблять дане дослідження актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню різних механізмів системи забезпечення економічної безпеки підприємства присвячено наукові дослідження, проведені такими науковцями, як: О.М. Бандурка [1], З.С. Варналій [2], В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк [3], Т.М. Іванюга, А.О. Заїчковський [4], М.І. Камлик [5], Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев [6], О.М. Ляшенко [6], І.П. Шульга [6] та ін. Незважаючи на те що основна мета системи економічної безпеки підприємства – забезпечити ефективний захист від реальних ризиків та загроз, питанню формування механізму застосування стандартних заходів захисту від загроз приділяється, на нашу думку, замало уваги. До того ж в умовах реформації економічних процесів уважаємо за доцільне звернути увагу на захист від негативного впливу трансформаційних перетворень.

Метою даної роботи є висвітлення авторського бачення з питань моделювання механізму створення стан-

дартних заходів захисту від загроз пріоритетних трансформацій підприємств харчової промисловості.

Результати дослідження.

Механізм конструювання стандартних засобів безпеки, за нашими міркуваннями, складається з таких позиційних елементів (рис. 1):

1) Аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників забезпечення трансформаційних процесів на підприємстві за пріоритетними напрямками.

2) SWOT-аналіз процесів пріоритетних трансформаційних перетворень підприємства з визначенням їх сильних та слабких сторін, можливостей та вірогідних загроз.

3) Прогнозування ймовірних негативних наслідків для системи економічної безпеки та економічної системи підприємства у цілому.

4) Попередня оцінка ризикованості пріоритетних трансформаційних процесів.

5) Розроблення стандартних заходів безпеки.

Таким чином, конструювання стандартних засобів захисту напряму пов'язане з характеристикою загроз, спроможністю системи економічної безпеки передбачити (спрогнозувати) ймовірність наслідків негативного впливу та точністю попередньої оцінки вірогідності збитків або втрати ймовірних можливостей.

До пріоритетних трансформаційних перетворень відносимо: трансформації форми власності (приватизацію), інтеграційну трансформацію (агроінтеграцію), трансформацію правових взаємовідносин (реорганізацію), трансформацію структури (реструктуризацію), трансформацію технологій (реінжиніринг), цифрові трансформації (цифровізацію) (рис. 1) [9].

На вибір пріоритетних трансформацій підприємства харчової промисловості суттєво впливають внутрішні (підприємницькі) та зовнішні (галузеві та загальноекономічні) чинники, характеристику яких представлено в табл. 1.

Рис. 1. Модель механізму конструювання стандартних заходів безпеки від загроз пріоритетних трансформацій у системі економічної безпеки підприємства

Джерело: авторський доробок

Таблиця 1

Галузеві та підприємницькі чинники пріоритетних трансформацій для підприємств харчової промисловості

Пріоритетні трансформаційні перетворення	Галузеві (зовнішні) чинники	Внутрішні (підприємницькі) чинники	Зміст трансформаційного перетворення
Трансформація форми власності (приватизація)	Відсутність державної та галузевої підтримки державних підприємств та підприємств – орендарів державних ЦМК. Низька інвестиційна привабливість підприємств за наявності державної форми власності	Обмеження фінансової свободи, високий рівень витрат на використання орендованих державних ЦМК	Здійснення приватизації (викупу) державного майна, як правило, шляхом корпоратизації, із подальшим викупом
Інтеграційна трансформація (агроінтеграція)	Залежність від наявності вільного доступу до сільськогосподарської сировини. Високий рівень конкуренції на ринку сировини	Пошук імовірної вигоди, реалізація корпоративних інтересів. Забезпечення конкурентоздатності підприємства	Створення агропромислових об'єднань для розширення вірогідного доступу до сировинних ресурсів
Трансформація правових взаємовідносин (реорганізація)	Необхідність застосування новітніх форм організації діяльності у зв'язку з недостатнім рівнем рентабельності та фінансової стійкості та жорсткою конкуренцією	Пошук імовірної вигоди, реалізація корпоративних інтересів. Забезпечення конкурентоздатності підприємства	Реорганізація у формі об'єднання, виділення, приєднання тощо з метою досягнення раціональної правової форми взаємодії між підрозділами фірми або з контрагентами
Трансформація структури (реструктуризація)	Необхідність пошуку оптимальної структури капіталу, виробництва, логістики, управління з метою оздоровлення фінансового стану підприємства в умовах конкурентного середовища	Пошук імовірної вигоди, реалізація корпоративних інтересів. Забезпечення конкурентоздатності підприємства	Зміна структури капіталу, виробництва, логістики, управління для забезпечення ефективності функціонування економічної системи та досягнення корпоративних цілей
Трансформація технологій (реінжиніринг)	Високі стандарти якості щодо готової продукції та технологій переробки та зберігання сировини. Високий рівень конкуренції на ринку готової продукції	Пошук імовірної вигоди, реалізація корпоративних інтересів. Забезпечення конкурентоздатності підприємства	Запровадження новітніх технологій виробництва, логістики, менеджменту, маркетингу тощо
Цифрові трансформації (цифровізація)	Необхідність автоматизації технологічних процесів, системи якості та системи управління, як першого етапу повної цифровізації бізнесу	Пошук імовірної вигоди, реалізація корпоративних інтересів. Забезпечення конкурентоздатності підприємства	Запровадження інформаційних технологій у всі сфери діяльності підприємства

До загальногалузевих чинників відносимо:

- 1) Економічну кризу та її наслідки. Інфляційні процеси.
- 2) Процес інтеграції до Євросоюзу та пов'язані з ним зміни вимог до якості продукції, розвиток зовнішньоекономічної діяльності та зростання рівня конкуренції.
- 3) Світову глобалізацію, поширення інтеграційних процесів, трансформацію світогляду, взаємозв'язків, політичного, економічного та соціального середовища.
- 4) Цифровізацію інформаційного простору.
- 5) Трансформаційні процеси національної економіки: реформування системи оподаткування, грошово-кредитної системи, політико-правової системи тощо.
- 6) Нестабільність чинного законодавства та необхідність проведення реформ земельного законодавства.
- 7) Інноваційний прогрес.
- 8) Загострення проблем забезпечення продовольчої та екологічної безпеки на всіх рівнях економіки.
- 9) Відсутність суттєвої державної підтримки функціонування та розвитку підприємств, що використовують державне майно.

Специфічними є трансформаційні перетворення форми власності, які притаманні тільки підприємствам, які функціонують в умовах оренди державних цілісних майнових комплексів (ЦМК) (виноробні заводи та лікерогорілчані заводи, створені за часів Радянського Союзу) або є державними підприємствами (деякі спиртзаводи, елеватори, комбінати хлібопродуктів).

Трансформаційні процеси агроінтеграції є суттєвими для підприємств, діяльність яких безпосередньо пов'язана з переробкою сільськогосподарської сировини (консервні, м'ясопереробні, молочні, маслосирзаводи, цукрові, олієпереробні, винзаводи, комбікормові підприємства). Трансформації, пов'язані з реструктуризацією,

реінжинірингом, цифровізацією, є актуальними для підприємств усіх видів діяльності харчової та переробної промисловості.

Безумовно, трансформаційні процеси внутрішнього та зовнішнього середовища мають як позитивні (сильні) сторони, так і негативні (слабкі) та несуть із собою як певні можливості, так і відповідні загрози, на що вказує матриця SWOT-аналізу процесів трансформаційних перетворень, наведена на рис. 2.

Проведення SWOT-аналізу дає змогу визначити слабкі та сильні сторони трансформаційних процесів, а також передбачити вірогідні можливості та загрози, які з ними пов'язані.

Алгоритм прийняття управлінських рішень щодо застосування певної групи заходів безпеки наведено на рис. 3.

Для підприємств харчової промисловості, що працюють в умовах трансформаційних перетворень, пропонуємо набір стандартних заходів безпеки від загроз пріоритетних трансформацій:

- 1) заходи профілактичної дії;
- 2) заходи оперативного захисту;
- 3) заходи нейтралізації негативного впливу загроз;
- 4) заходи ліквідації негативних наслідків;
- 4) заходи нівелювання негативного впливу, який не зменшується заходами оперативної дії, або наслідки яких не піддаються ліквідації.

Як показано на рис. 3, алгоритм прийняття рішень стосовно вибору конкретних вірогідних заходів захисту відбувається в декілька етапів: на етапі прогнозування загроз; на етапі ідентифікації реальних загроз; на етапі оцінки негативних наслідків від загроз трансформаційних процесів та на етапі аналізу ефективності засобів захисту, що застосовувалися. За результатами останнього етапу проводиться вдосконалення стандартних заходів захисту.

	МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ	
СИЛЬНІ (ПОЗИТИВНІ) СТОРОНИ	<ul style="list-style-type: none"> - розширення та модернізація виробничих потужностей - розширення сировинної бази - розширення ринків та каналів збуту продукції - запровадження новітніх технологій - розширення інвестиційних можливостей - вірогідність отримання додаткової вигоди та - розширення фінансових можливостей 	<ul style="list-style-type: none"> - втрата прав майнової та інтелектуальної власності - втрата майна, фінансових та матеріальних ресурсів - втрата іміджу компанії, торговельної марки тощо - втрата фінансової стійкості - зниження конкурентоспроможності - ймовірність банкрутства - загрози життю і свободі 	<p>Значні або фатальні наслідки</p>
СЛАБКІ (НЕГАТИВНІ) СТОРОНИ	<ul style="list-style-type: none"> - невисока вірогідність передбачення кінцевого результату - високий рівень витрат - необхідність створення системи та захисту - функціонування у стресових умовах - висока вірогідність витоку конфіденційної інформації 	<ul style="list-style-type: none"> - втрата комерційних зв'язків - збільшення збитків та непередбачуваних витрат - утрата ймовірної вигоди - знецінення активів - зниження рентабельності - втрата якості технологій та продукції - зростання плінності кадрів - втрата конфіденційності 	

Рис. 2. Матриця SWOT-аналізу процесів пріоритетних трансформаційних перетворень підприємства харчової промисловості

Джерело: авторський доробок

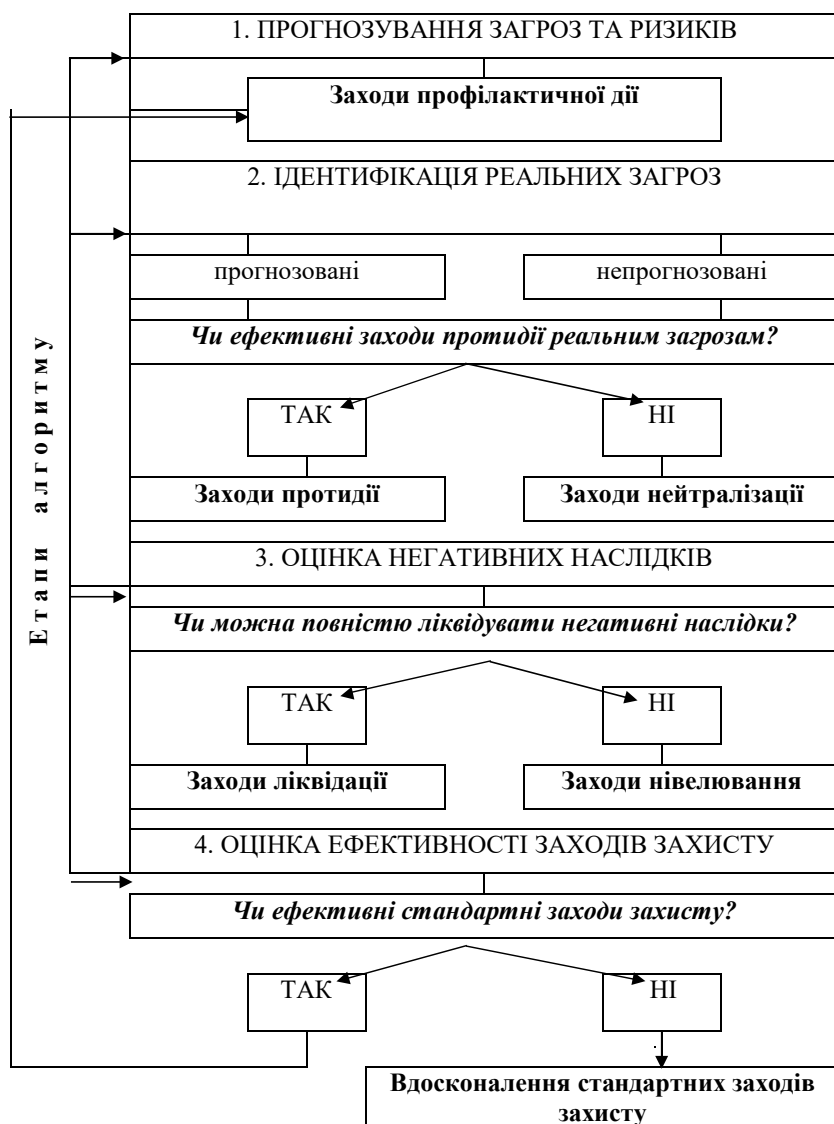

Рис. 3. Схема алгоритму прийняття управлінських рішень щодо застосування заходів захисту від загроз пріоритетних трансформаційних перетворень

Джерело: авторський доробок

Висновки. Проведені дослідження показали, що створення механізму застосування стандартних заходів захисту від загроз пріоритетних трансформаційних процесів на підприємствах харчової промисловості відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, залежить від особис-

тих властивостей відповідної трансформації та спроможності системи економічної безпеки підприємства до моделювання економічних процесів. Подальшого поглибленого вивчення вимагають складники кожної групи заходів захисту та система забезпечення їх ефективного використання.

Список використаних джерел:

1. Основи економічної безпеки : підручник / О.М. Бандурка та ін. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 236 с.
2. Економічна безпека : навчальний посібник / за ред. З.С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
3. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В.М. Геєць та ін. Харків : ІНЖЕК, 2006. 240 с.
4. ванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності: економіко-правовий аспект : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
6. Козаченко Г.В., Пономарев В.П., Ляшенко О.М. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография. Киев : Либра, 2003. 280 с.
7. Ляшенко О.М. Управління економічною безпекою підприємства : дис. ... д.е.н. : 21.04.02, 08.00.04. Луганськ, 2012. 405 с.
8. Шульга І.П. Формування системи економічної безпеки економічної діяльності акціонерних товариств : дис. ... д.е.н. : 21.04.02. Київ, 2011. 455 с.
9. Ткачук Г.О. Типологія трансформаційних перетворень підприємств харчової промисловості. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 48/2019. Ч. 2. С. 107–111.

References:

1. Bandurka O.M. (ed.) (2003). *Osnovy ekonomichnoyi bezpeky: pidruchnyk*. [Fundamentals of economic security: textbook]. Kharkov: View of Nat. un-inside. Affairs. 236 p. (in Ukrainian)
2. Varnaliy Z.S. (ed.) (2009) *Ekonomichna bezpeka: navch. posib*. [Economic Security: Teach tool. in a row]. K.: Knowledge. 647 p. (in Ukrainian)
3. Geyets V.M., Kizim M.A., Klebanova T.S., Chernyak O.I. and others (2006) *Modelyuvannya ekonomichnoyi bezpeky: derzhava, rehion, pidpryyemstvo: monohrafiya* [Modeling economic security: state, region, enterprise: monograph]. X.: Inzek. 240 p. (in Ukrainian)
4. Ivanyuta T.M., Zaichkovsky A.A. (2009) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: pidruchnyk. instrument. dlya studentiv. vyshche. vchyty. red.* [Economic security of the enterprise: textbook. tool. for students. higher. teach. ed.]. K.: Center for Educational Literature. 256 p. (in Ukrainian)
5. Kamlyk M.I. (2005) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti: ekonomiko-pravovyy aspekt*: [Economic security of business activity: economic and legal aspect: textbook]. tool. K.: Attica. 432 p. (in Ukrainian)
6. Kozachenko G.V., Ponomarev V.P., Lyashenko O.M. (2003) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennya: monohrafiya* [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of providing: a monograph]. K.: Libra. 280 p. (in Ukrainian)
7. Lyashenko O.M. (2012) *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva*. [Management of economic security of the enterprise] (PhD Thesis), Lugansk. 405 p.
8. Shulga I.P. (2011) *Formuvannya systemy ekonomichnoyi bezpeky emisinyoi diyal'nosti aktsionernykh tovarystv*. [Formation of system of economic security of the emission activity of joint-stock companies] (PhD Thesis). K. 455 p. (in Ukrainian)
9. Tkachuk G.O. (2019) *Typolohiya transformatsiynykh peretvoren' pidpryyemstv kharchovoyi promyslovost* [Typology of transformational transformations of food processing enterprises] / Black Sea Economic Studies. Issue 48/2019. Part 2. pp. 107–111. (in Ukrainian)

МОДЕЛИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА СОЗДАНИЯ СТАНДАРТНЫХ МЕР ЗАЩИТЫ ОТ УГРОЗ ПРИОРИТЕТНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ ПРЕДПРИЯТИЯ: НАУЧНЫЙ АСПЕКТ

Аннотация. В исследовании рассматривается вопрос научного подхода к моделированию механизма создания стандартных мер безопасности от угроз приоритетных трансформаций для предприятий пищевой промышленности. Представлена модель механизма конструирования стандартных мер безопасности от угроз приоритетных трансформаций в системе экономической безопасности предприятия, учитывая способность этой системы предусмотреть и достоверно оценить негативное влияние возможных угроз. Приведена характеристика отраслевых (внешних) и предпринимательских (внутренних) факторов приоритетных трансформаций для предприятий пищевой промышленности. Построена матрица SWOT-анализа процессов приоритетных трансформационных преобразований предприятия пищевой промышленности. Выделены основные группы средств защиты от угроз приоритетных трансформаций. Схематично представлен алгоритм принятия управленческих решений по применению мер защиты от угроз приоритетных трансформационных преобразований. По результатам данной работы сделаны соответствующие выводы и обозначены направления дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, приоритетные трансформационные преобразования, экономическая безопасность трансформационных преобразований, факторы приоритетных трансформаций, моделирование механизма, меры защиты.

MODELING OF THE MECHANISM OF CREATION OF STANDARD MEASURES OF PROTECTION AGAINST THREATS OF PRIORITY TRANSFORMATION OF THE ENTERPRISE: A SCIENTIFIC ASPECT

Summary. Modern food industry enterprise carries out its business processes in the conditions of constant transformational transformations of the internal and external environment. Accordingly, the enterprise's economic security system must adapt to the new conditions of operation and have effective means of protection against risks and threats that arise in the course of transformations of different nature. This study addresses the issue of a scientific approach to modeling the mechanism of creating standard security measures against threats of priority transformations for food industry enterprises. The robot used methods of structural analysis, SWOT analysis, systematization of data, modeling of economic systems and generalization of results. The author presents a model of the mechanism of designing standard security tools against threats of priority transformations in the enterprise's economic security system, given the ability of this system to predict and reliably evaluate the negative impact of probable threats. The characteristics of general economic (external), sectoral (external) and entrepreneurial (internal) factors of priority transformations for food industry enterprises are presented. The main content of each priority transformation transformation is determined. The matrix of SWOT-analysis of processes of priority transformational transformations of the food industry enterprise with the identification of their strengths and weaknesses, opportunities and threats is constructed. The main groups of means of protection against threats of priority transformational transformations are identified. The algorithm for managerial decision making regarding the application of protection against threats of priority transformational transformations is presented schematically. The conducted researches have shown that creation of the mechanism of creation of standard measures from threats of priority transformation processes at the enterprises of the food industry occurs under the influence of external and internal factors, depends on the personal properties of the corresponding transformation transformation and ability of the system of economic security of the enterprise to modeling economic processes. According to the results of this work, directions for further scientific research are also outlined.

Key words: economic security of the enterprise, priority transformational transformations, economic security of transformational transformations, factors of priority transformations, mechanism modeling, protection measures.